

GYÖNGYÖSI ISTVÁN SZEPESI KAMARÁHOZ ÍROTT LEVELEIBŐL

Gyöngyösi István alább közlendő hat levele az 1697 októbere és 1698. május vége közötti háromnegyed év alatt íródott, címzettje a Szepesi Kamara, illetve az utolsó levél a Kamara egyik tisztviselője.¹ Noha elküldték őket, a levelek egyike sem autográf, mindössze a hatodik levél aláírása származik a költő kezétől. Az első öt misszilis tartalmában összetartozik, a hatodik eltérő témájú, ám mégis mindegyikből a gondoskodó jó gazda tulajdonsága, a saját és rokonai vagyontárgyainak, illetve „szegény emberei”-nek sorsára egyaránt odafigyelő, jogilag képzett ügyintéző képe bontakozik ki.

Az azonos témában írt, beadvány vagy kérvény jellegű levelek a költő legidősebb bátyja, Gyöngyösi János „neveletlen apró árvái” lefoglalt javainak visszaszerzésére irányulnak. A gyerekek nevét jelenleg nem ismerjük, s az elhunyt testvéréről is csupán annyit tudunk, hogy idősebb Gyöngyösi János 1656-os testamentumában őra hagyta az eperjesi kőházat, azzal a kikötéssel azonban, hogy „De azon kisebbik fiamot is Gyöngyösi Istvánt ki nem rekesztem belőle, azon házban harmadrésze övé legyen.”² Ennek ellenére egy 1672-es iraton már mint egyedüli tulajdonos szerepel János, bizonyára megváltotta öccse részét.³

Gyöngyösi János árváinak ingóságait az 1697-es hegyaljai felkelés eseményei során foglalták le, illetve ekkor kerülhettek a Kamara kezébe. A felkelők 1697. július 1-jére virradólag megrohamozták és elfoglalták Tokaj és Patak várát. A *Cantio Tokai* sorai roppant érzékletesen tárják elénk a hatalmas pusztítással és pusztulással járó kegyetlen küzdelem menetét:

Kegyetlenek vagyunk, mert egymást sem szányuk,
Kisded tsöcs szopokat fegyvere hányatunk.

(...)

Sirván az Tokajban, jajgatnak Patakban,
Sok jai szo hallatik minden utczáiban.

¹ A levelek lelőhelye: MOL, A Magyar Kamara Archivuma, E 254, 1697. okt., Nr. 30.; dec., Nr. 8.; dec., Nr. 76.; dec., Nr. 92.; 1698. máj., Nr. 190. A másolatokért Tusor Pétert illeti köszönet. A leveleket betűhíven közöljük, a Ngtoknak, kglteknek típusú rövidítéseket jelölés nélkül feloldottuk.

² GYÖNGYÖSI László, *Adatok a Gyöngyössi-család történetéhez*, ItK, 1905, 206.

³ *Uo.*, 212.

ItK

(...)

Irodalomtörténeti Közlemények
Jajgatás, ohajtás, szörnyű nagy vér ontás,
Által méne rajtunk keserves kár vallás.

(...)

Kiált Tokai vára, jajgat Patak vára,
Kinek most hallatik retenetes jaja.⁴

A császári ellentámadás nem késett sokáig, s július 23-án a Charles Vaudemont altábornagy vezette katonaság, igaz, némi belső segédlettel, vissza is foglalta a várat. Erre az eseményre utal az első levél. A javak – köztük Gyöngyösi és felesége „gúnyája” – visszaszászarmaztatása azonban nem tűnik egyszerű feladatnak. Még akkor sem, ha I. Lipót kegyelmi pátenst kiadva amnesztiát ígért a hűségére visszatérőknek. S vajon a család mit követhetett el, hogy a fiatalok javait zárolták? Vagy csak Hübertainé egyszerű adósság-ügye áll a háttérben? Vagy maga Gyöngyösi István került volna az ellentáborba? Olasz Ferenc kamarai titkár tanúsítványa szerint Schubertnéval (Hübertainé) kiegyezett, hogy az általa lefoglalt dolgokat vissza kell adnia, mivel tanúkkal bizonyította, hogy azok nem hozzá tartoztak, hanem a testvére árváiéi voltak, és jelenleg is hozzájuk tartoznak. Továbbá a hitelbe kapott dolgokat a hitelezőnek vissza kell adni; az egyéb ruhák hozzá és feleségéhez tartoztak, őt magát pedig, mint a lázadóktól visszatérőt, kegyelemben kell részesíteni, és az apró ingóságok visszaadását parancsba kell adni. (Második levél, a benne említett generális Nigrelli a kassai főkapitány, Ottavio Nigrelli, aki a felkelés végleges elfojtásáért folytatott utóvédharcokat.)

A hatodik levél címzettjét pillanatnyilag nem ismerjük, de valószínűleg a Kamara emberei között kell keresnünk. Gyöngyösi abban kéri segítségét, hogy útlevelet adasson az ő csetneki birtokához tartozó hankovai emberek számára. Ugyanis a vasgyártásból élő gömöriek, ha nem tudják más vidékeken eladni termékeiket, képtelenek a terméketlen földön megélni. Emberei egész Máramarosig elmennének, hogy a visszaútra megüresült szekereiken sót szállíthassanak – szintén értékesítés céljából. A levélben említett Lányi Pál e hónapban kétszer is tanúskodott Andrassy Péter és Gyöngyösi István közti birtokjogi kérdésben: Gyöngyösi, bár nem lelkesedett túlságosan az ötletért, de visszabocsátotta az Andrassyak kezébe a nála zálogban lévő, kedvelt Krasznahorka-váraljai lakóhelyét. A csetnekit viszont megtarthatta még egy ideig.⁵

A leveleket a költő halálának négyszázadik évfordulója előtt tisztelegve, mutatványként közöljük a Nyerges Judittal és Tusor Péterrel készített Gyöngyösi-levelezéskötetből.

⁴ *Régi magyar költők tára*, XVII/14, s. a. r. JANKOVICS József, STOLL Béla, Bp., Akadémiai Kiadó, 1991, 310.

⁵ NAGY Iván, *Oklevelek Gyöngyösi István életéhez*, ItK, 1898, 364–366.

Tekentetes Nemes Kamara!

Mint hogy e mostani Patak Várának meg vételenek alkalmatosságával veletlen es ki mondhatatlan romlási között minden javainktúl meg fosztattunk, es nemelly részetskeje a Nemes Kamara kezehez esett.

Kerem annak okáért alazatossan Nagyságtokat, kegyelmeteket, En tsak Tutora lévén boldogh emlekezetű Gyöngyösi János Testver Atyamfianak nevetlen apro Arvainak, meltoztassek Nagyságtok kegyelmetek szegenyeknek nagj Romlasokat méltó tekintetben venni, s keves javatskajokat ki adatni az felesegem es magam köntösével egjütt.

Melly kegyelmesség teteléért az Arvaknak s igje fogjottaknak Attya és Istene minden veletlen es varatlan változasoktul es veszelytül őrizze es védelmezze Nagyságtokat kegyelmeteket.

Nagyságtok kegyelmetek

szegény szolgaja

Gyöngyösi István

2.

1697. október

Tekentetes Nemes Kamara!

Instalok alazatossan mostan is Nagyságtoknak, meltoztassek ben levő javatskajokat ki adni sokszor Nagyságtok előtt fen forgo Arvaknak, hogj penig en kezest allitsak, semmi keppen nem tehetem szerit; mert már vagjok szemellyem irant két ezer tallerig valo kezesség alatt Generalis Nigrelli Vram Eő Nagyságánál, és kegyelmes Coronas Kiralyünk és Csaszarünk Eő Felseghe Amnistiaja sem kívánnya azt, kerem annakokáért a Nemes Kamarat nagyj alazatossan, jó valaszszát meltoztassek mostan ki adni, kiert is az Vr Isten aldgja meg Nagyságtokat.

Nagyságtok

alazatos szolgaja

Gyöngyösi István

3.

1697. december

Tekentetes Nemes Kamara!

A Nagyságtok kegyelmetek Gratiajat imploralni mind addig meg nem szűnöm, ugj szegény nevetlen Atjam fiaira nezendő keves jok irant mint magam es Felesegem gunyaja iránt is, míg nem kegyelmes valaszszaval Nagyságtoknak kegyelmeteknek meg nem ujittatunk. Jollehet már elegeges keppen ennek előtte hiteles emberseges emberekkel meg bizonyittatott, hogj Nehai jó emlekezetű Gyöngyösi Janos Vramnak maradvan test szerint valo fiai, Attjokrúl allo mind keves javatskajok, mind penig terhe reajok ma-

radott, mint hogj nem mast, hanem praecise tsak őket illethet, en penig neveletlen allapottjokhoz képest voltam tsak Factorok, melly e vilag előtt nyilván vagjon, kirul is tsak tegnapi napon is Secretarius Olasz Ferencz Vram előtt tón fassiot Lötzen lako Grosz Janos Vram is; sőt ha a Nemes Kamara kivannya, in publico is teszen errül szept bizonyosat, mint hogy ő kegyelme volt edgjik Creditor, melly jo akaro Vram is a szegeny Arvak romlasaval nagyj kárt vallott.

Nagj alazatossaggal kérem a Tekentes Nemes Kamarat, regtül fogva valo Nagyságtok Gratiajat supplicalo, meg romlott szegeny erdemetlen szolgatskainak Istenre nézve kegyelmes valaszsal lenni; kiert is az Arvaknak Attjok adgja méltó jutalmat kinek kinek Nagyságtok kegyelmetek közzül, kivanom s maradok

Nagyságtok kegyelmetek alazatos szolgaja

Gyöngyösi István

4.

1697. december

Tekentes Nemes Kamara!

Nemzetes Húbertne Aszszonyom arestatiojat szegeny Arvak javatskajanak szomoruan ertven a Nemes Kamaratul; kellett fel faradnom, es bizonyos praentensioja lévén ő kegyelmenek conplanaltam, es mas egjéb javatskajokbul meg elégittem, hogj azon arestált jozagot fel szabaditana ő kegyelme; Mellynek is valosagara a Tekentes Nemes Kamaranak alazatossan irt levelét in praesenti Nagyságtoknak kegyelmeteknek alazatossan producaltam. Remenkedem alazatossan mostan is a Tekentes Nemes Kamara mutassa edes Atjai kegyelmességét az szegeny meg romlott s földhöz ragadott Arvaknak, kiert is az Istennek kegyelme maradjon Nagyságtokon kegyelmeteken.

Nagyságtok kegyelmeteknek alazatos szolgaja

Gyöngyösi István

5.

1697. december

Tekentes Nemes Kamara!

Nagyságtoknak kegyelmeteknek tegnap előtti Decretuma szerint, alazatos Instantiamban insinualt Joakaro Vramat Authenticaltattvan alazatossan producalom. Remenkedem alazatossan Nagyságtoknak kegyelmeteknek illy hosszas busitasom utan méltotassek a Tekentes Nemes Kamara kegyelmes valaszsal nyujtani. Melly kegyelmes Jotétemenyet Nagyságtoknak kegyelmeteknek vegje kedves aldozatul az Arvaknak es Igjefogjottaknak Istene.

Nagyságtoknak kegyelmeteknek

alazatos szolgaja

Gyöngyösi Istvan

Nagyságodnak regi nagy io Uramnak ajánlom alazatos és köteles szolgálatomat.

A Csetneki⁶ Jozzagban Hankovai⁷ szegény embereim úgy egyeztek vala meg némely Dopsinai⁸ emberekkel, hogy ugyan a Dopsinai Orgonistat küldgyék Kassara a Tekintetes Nemes Kamarara Passualis levelert, a' melly mellet a' Tiszán tul lehetne szabados menesek vasat vivő szekerekkel, és azon Orgonista hozott is arra onnet levelet nekik, de mint hogy az bizonyos számu szekerekre restringaltatot, és azomban Lányi Pál Vram a' maga szekereit obrudálta a' Dopsinaiak melle, az en nevezet Hánkovej szegény embereim ki rekettek onnet, noha azok antecedenter megis füzettek az Orgonistanak fáradságaert, és a' mikor minden keppen el készültek az úthoz, akkor tudgyak meg, hogy azon tarsasagbul ki rekettek; a' mellyben így csalatván meg, Enhozzam recurraltak, hogy irnek Nagyságodnak melletek, és szerzenék eő nekik is három szekerre Passualis levelet. Minek okaert kerem alazatos kötelességgel Nagyságodat, ne neheztellye azon levelet nyavalyasoknak nekik is meg adatni, úgy hogy a' mellet, ha úgy fog kivantatni, Maromarusbanis be mehessenek es onnet sot hozhassonak, ne kellesek el maradni a' töb szekerektül nagy karokra nyavalyasoknak, mert ugyanis ha a' Csetneki distractusbeli szegényseg a' vassal valo kereskedessel nem segeti magat, az maskeppen maid elhetetlenne léssen, mint hogy sovany és termektelen hatarokon lakvan, maga oeconomiajabul igen keveset segítheti magat, sok pedig csak a' Portiot illető füzetes is rajtok. A' Nagyságod az aránt mutatando gratiajat enis meg egyékezem szolgálnom, a' mint hogy a' míg a jo Isten eltet maradokis

Nagyságodnak

Alázatos és köteles szolgáláia

Gyöngyösi István

Csetnek, 30 Majj 1698

P. S. Tudom ugyan, hogy Nagyságod magais ki adatathattya az Passualis levelet, mind azon által, ha Casu qvo nem talalnais Nagyságod most Kassan lenni, hogy úgy se fardna hiaban oda emberem, irtam a Tekentetes Nemes Camaranakis ednehany szoval.

⁶ Csetnek, Gömör és Kishont megye, Štitník, Szlovákia.

⁷ Hankova, Annafálva, Gömör és Kishont megye, Hanková, Szlovákia.

⁸ Dopsina, Dobsina, Gömör és Kishont megye, Dobšiná, Szlovákia.